

УДК 65.050.12

M. Luchyk, K. Voloshchuk, State Agrarian and Engineering University in Podilya

ASSESSMENT OF INDUSTRIAL AND TECHNOLOGICAL COMPONENTS OF ECONOMIC SECURITY AGRICULTURAL SECTOR UKRAINE

Annotation. *The aim of the study is to evaluate the industrial and technological components of economic security entities agrarian sector of Ukraine.*

In assessing the industrial and technological components of the economic security of the agricultural sector uses methods of analysis of absolute figures, the horizontal and vertical analysis, trend analysis, financial analysis (analytic) coefficients. In calculating the integral index values used are not standardized, and their growth rates because the individual values of indicators may exceed one. This approach made it possible to more realistically assess the trend of industrial and technological components of the economic security of the agricultural sector.

The technique of definition of indicators and thresholds of industrial and technological security entities agricultural sector of Ukraine in view of their specific activities.

Expediency evaluation of industrial and technological components that can be used to ensure the economic security of the agricultural sector of Ukraine. We prove that this component is a fundamental component of economic security and the agricultural sector is a prerequisite for the successful functioning of the real economy.

Key words: *industrial and technological security, economic security of the agricultural sector, indicators and thresholds of industrial and technological components.*

М.В. Лучик, аспірант,

К.Б. Волощук, доктор економічних наук, професор ПДАТУ

ОЦІНКА ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПОНЕНТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Обґрунтована доцільність оцінки виробничо-технологічної компоненти економічної безпеки аграрної галузі України. Удосконалено методику визначення показників і порогових значень виробничо-технологічної безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України.

Ключові слова: *виробничо-технологічна безпека, економічна безпека аграрної галузі, показники і порогові значення виробничо-технологічної компоненти.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Унаслідок глобалізації національні економіки стають все більш відкритими для зовнішнього світу і відчувають суттєвий вплив процесів, що протікають у ньому, хоча і зберігають свою специфіку. Соціально-економічна система України знаходиться в слабо керованому стані, є слабо захищеною перед зовнішніми і внутрішніми загрозами. Тому політика кожної галузі національної економіки є важливим інструментом підвищення рівня економічної безпеки. Галузеві стратегії безпеки різноманітні, їх вибір визначається особливостями галузей. Розвиток вітчизняної аграрної галузі направлено на вирішення проблем підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, зростання продуктивності тварин, підвищення врожайності основних видів сільськогосподарських культур, ресурсозбереження, вдосконалення кадрового потенціалу і т.д. Однак всі наукові дослідження ув'язуються з необхідністю забезпечення продовольчої безпеки країни та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва в умовах вступу до СОТ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В умовах глобалізації економіки проблеми забезпечення економічної безпеки є основними при виборі стратегій розвитку національної економіки. Це відображено у працях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: Л. Абалкіна, В. Гапоненко, В. Геєця, Е. Лібанової, Б. Пасхавера, Л. Уткіна та ін. Ними розкрито сутність економічної безпеки, її роль у системі національних інтересів тощо. Значний вклад у теорію економічної безпеки аграрної галузі внесли О. Гонова, М. Кропивко, Н. Кулагіна, П. Саблук, А. Сьомін, А. Шутьков та ін. Але, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, багато теоретичних і методологічних аспектів забезпечення економічної безпеки аграрної галузі, в основі якої є виробничо-технологічна компонента, її моніторинг та оперативний контроль потребують подальшого наукового дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є оцінка виробничо-технологічної компоненти економічної безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фундаментальною складовою економічної безпеки галузі, у тому числі аграрної, є виробничо-технологічна безпека, дотримання якої є передумовою успішного функціонування реального сектору економіки. Виробничо-технологічна безпека передбачає стан організації виробництва і наявність власного технологічного потенціалу, рівень якого має відповідати світовим стандартам та вимогам сьогодення.

У табл. 1 наведені якісні показники виробничо-технологічної безпеки, розраховані для галузі сільськогосподарства, та їх порогові значення.

Дані табл. 1 свідчать, що за 2008-2012 рр. урожайність зернових культур, зокрема, пшениці, в Україні становила 30,2 ц з 1 га, що значно нижче, ніж, наприклад, у Франції – 74 ц/га (у 2,4 раза), США – 59,2 ц/га (в 1,9 раза), Словенії – 57,5 ц/га (в 1,8 раза). Аналітики агентства АПК-Інформ вважають, що потенціал врожайності пшениці в Україні використаний на 42%, ячменю – всього на 36, кукурудзи – на 49% [1].

За середніми показниками в Україні протягом 2008-2012 років урожайність соняшнику становила 15,6 ц/га. Проте на практиці у розвинених господарствах, за дотримання основних технологічних та агротехнічних норм, урожайність може досягати 2,5-3,5 т/га, як це було 2009 р. За такого рівня урожайності Україна могла б обійти США та Аргентину й наблизитися до рівня країн ЄС-27, який становив 1,78-1,90 т/га [2]. Серед європейських держав однією з провідних країн за технологією вирощування соняшнику є Франція, де надзвичайно добре розвинена селекція цієї культури, сприятливі кліматичні умови та високий рівень агротехніки забезпечують належну її урожайність.

**Показники і порогові значення виробничо-технологічної безпеки суб'єктів
господарювання аграрної галузі України**

Індикатори	Порогові значення	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Урожайність пшениці, ц/га	> 20	26,0	29,8	26,9	37,0	31,2
Урожайність соняшнику, ц/га	> 10	12,8	15,2	15,0	18,4	16,5
Урожайність цукрових буряків (фабричних), ц/га	> 250	356,2	314,9	279,5	363,3	410,8
Середньодобові прирости ВРХ на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, г	> 450	449	469	641	481	504
Середньодобові прирости свиней на вирощуванні та відгодівлі, г	> 350	361	375	375	414	448
Продуктивність корів (середньорічний удій молока від однієї корови), кг	> 4500	3793	4049	4082	4174	4361
Середня річна несучість однієї курки-несучки, шт.	> 150	278	280	281	286	293
Рівень рентабельності продукції рослинництва, %		19,6	16,9	26,7	32,3	22,3
Рівень рентабельності продукції тваринництва, %		0,1	5,5	7,8	13,0	14,3
Коефіцієнт падежу ВРХ	< 0,05	0,010	0,010	0,011	0,008	0,007
Коефіцієнт падежу свиней	< 0,08	0,049	0,053	0,057	0,051	0,047
Рівень сільськогосподарської освоєності	> 0,7	0,690	0,689	0,689	0,689	0,688
Припадає тракторів на 1000 га ріллі	≥ 11,9	9,851	9,816	9,552	9,647	9,908
Припадає зернозбиральних комбайнів на 1000 га зернових культур	≥ 9,5	3,671	3,574	3,545	3,441	3,541

Середні показники урожайності цукрових буряків в Україні за останні п'ять років склали 344,9 ц/га. У 2011-2012 рр. урожайність цукрових буряків зростала і відповідно збільшувалось виробництво цукру. Так, у 2012-2013 маркетинговому році було вироблено 2,23 млн. тонн цукру. Загальний обсяг пропозиції цукру в зазначеному періоді досяг 2,9 млн. тонн, що в 1,6 раза перевищує обсяг споживання. У 2013-2014 маркетинговому році очікується, що виробництво цукру складе 1,4 млн. тонн, а його загальна пропозиція перевищить попит в 1,3 раза. Процес зниження виробництва цукру в Україні фахівці розглядають як природний, регульований ринком, а не як катастрофічне падіння. Вплив України на світовий ринок цукру є незначним. Її частка у загальносвітовому виробництві не перевищує 1%. Це зумовлено тим, що в Україні зруйнована інфраструктура щодо забезпечення експортних поставок цукру, яка сьогодні потребує від держави прийняття конкретних заходів з її якнайшвидшого відновлення. Однак відновлення експорту українського бурякового цукру, підвищення його конкурентоспроможності та активізація просування на продовольчі ринки зарубіжних країн є однією з відправних позицій розвитку галузі, забезпечення її конкурентоспроможності та продовольчої безпеки країни та світу.

При позитивних тенденціях зростання виробництва продукції рослинництва в натуральних показниках в Україні спостерігається зниження ефективності виробництва. Так, рівень рентабельності продукції рослинництва у 2012 р. знизився у порівнянні з 2011 р. на 10,0%, а порівняно з 2010 р. – на 4,4%. Рівень рентабельності знизився майже за всіма основними видами продукції рослинництва. Збитковим за підсумками 2012 року виявилось виробництво картоплі: рівень рентабельності становив мінус 21,4% проти плюс 17,7% 2011 р.

Добре відомо, що у забезпеченні суспільства якісною продукцією дуже важливу роль відіграє тваринництво. Як одна з основних і базових галузей сільського господарства, тваринництво посідає чи не основне місце у розвитку переробної, харчової та легкої промисловості, які й забезпечують населення продуктами харчування, одягом, іншими товарами. За 2008-2012 рр. середньодобові прирости ВРХ на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в Україні зросли на 12,2% і становили в середньому 508,8 г; середньодобові прирости свиней на вирощуванні та відгодівлі збільшилися на 24,1% і становили 394,6 г; продуктивність корів (середньорічний удій молока від однієї корови) зросла на 15,0% і становила 4091,8 кг; середня річна несучість курки-несучки зросла на 5,4% і становила 283,6 шт. Отже, в галузі спостерігається позитивна тенденція до збільшення поголів'я великої рогатої худоби (ВРХ), свиней та птиці. Проте в країнах ЄС середньодобові прирости свиней становлять 750-900 г, ВРХ – 1300 г, надої на 1 корову в середньому – 7000 літрів. Коефіцієнт падежу ВРХ і свиней в Україні незначний і в середньому за роки дослідження становив 0,009 і 0,051 відповідно, що не перевищує порогового значення.

Ефективність продукції тваринництва в Україні за 2008-2012 рр. поступово зростає, про що свідчить збільшення рівня рентабельності на 14,2 в.п. Щоб забезпечити подальший розвиток галузі, потрібна стабільна і серйозна держпідтримка сільгоспвиробників, прогнозована цінова політика. Технологічну безпеку будь-якої галузі характеризують, як правило, показники використання її ресурсів – земельних, технічних та умов виробництва.

Що стосується використання земельних угідь в Україні, то потрібно відмітити практично граничний рівень їх освоєння – 0,69. Безперечно, що сільськогосподарські угіддя України в різних регіонах України характеризуються різним рівнем сільськогосподарського освоєння, однак при цьому основну частку в регіонах займає інтенсивно оброблювана рілля. Український показник площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на душу населення є найвищим серед європейських країн – 0,9 га, в т.ч. 0,7 га ріллі (проти середньоєвропейських показників 0,44 і 0,25 га відповідно). Площа чорноземів в Україні становить за різними оцінками від 15,6 до 17,4 млн. га або майже 8% світових запасів. Загалом на початок 2000 року нормативна грошова оцінка земельних ресурсів України становила орієнтовно 330 трлн. грн. [3].

Також в аграрній галузі прослідковується низька забезпеченість всіма видами сільськогосподарської техніки. Так, в середньому за 2008-2010 рр. на 1000 га ріллі припадало 9,75 тракторів і 3,6 зернозбиральних комбайни на 1000 га посіву зернових культур. Динаміка інтегрального показника виробничо-технологічної безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі країни (рис. 1) свідчить, що технології виробництва сільськогосподарської продукції за 2008-2012 рр. змінились мало.

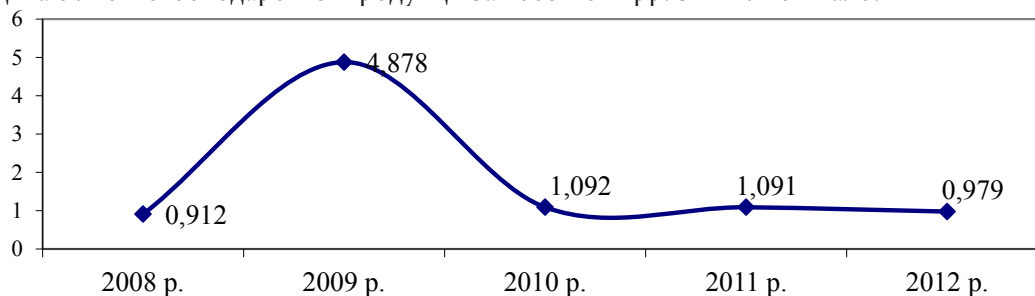

Рис. 1. Динаміка інтегрального показника виробничо-технологічної безпеки суб'єктів господарювання аграрної галузі України

Значне підвищення показника спостерігалось 2009 р. за рахунок того, що почала працювати галузь тваринництва. 2012 р. спостерігалось зменшення інтегрального показника, що свідчить про низький рівень виробничо-технологічної безпеки галузі сільського господарства.

Висновки. Наявність значних технологічних і техногенних загроз економіці країни та її галузям вимагає розглядати таке поняття, як виробничо-технологічна безпека. Для аграрної галузі виробничо-технологічна безпека полягає у тому, що реалізація наявних або нових технологій у виробничій діяльності агроформувань, включаючи заходи і засоби, забезпечує стабільний розвиток галузі та її поступове зростання.

Список використаних джерел

1. Урожайність зернових в Україні в рази нижча європейських показників //Кореспонденть-Украина [Електронний ресурс].- Доступ до ресурсу: <http://ua.korrespondent.net/business/economics>.
2. Андрієнко О. Не такий страшний соняшник, як його малюють / О. Андрієнко, А. Андрієнко, І. Семеляка //Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: <http://www.agro-business.com.ua>.
3. Новоторов О.С. Економіка землегосподарювання: теорія, методологія / О.С. Новоторов; за ред. акад. Б.М. Данилишина / РВПС України. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2009. – 628 с.
4. Кулагина Н.А. Формирование системы экономической безопасности / Н.А. Кулагина. – Брянск: ООО «Ладомир», 2010. – 215 с.
5. Экономическая безопасность региона: единство теории, методол. исслед. и практика / А.И. Татаркин и др. – Екатеринбург: Уральс. гос. ун-т, 1997. – 240 с.
6. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 432 с.

Анотація. Обоснована цілесобразність оцінки производственно-технологической компоненты экономической безопасности аграрной отрасли Украины. Усовершенствована методика определения показателей и пороговых значений производственно-технологической безопасности субъектов хозяйствования аграрной отрасли Украины.

Ключевые слова: производственно-технологическая безопасность, экономическая безопасность аграрной отрасли, показатели и пороговые значения производственно-технологической компоненты.